

COMUNIOANELE GRĂNICEREȘTI BĂNĂȚENE

Petru Hamat

Un revizor imperial austriac EHRLEER într-un raport despre starea economică și socială a Banatului ne relatează la 1774 că, „viața gospodărească a sîrbilor se deosebește foarte mult de cea a românilor. Cei dintîi se străduiesc mereu să-și țină averea laolaltă. De aceea 3—4 familii locuiesc adeseori împreună fiind în stare să-și ridice gospodăria prin munca lor harnică”¹.

Într-adevăr familia românească simplă, care cuprinde în sînul ei trei generații: bunici, părinți și copii necăsătoriți, se deosebește structural de familia slavă, familia lărgită de tip zadrugal².

Atît familia simplă cît și familia lărgită sunt unități sociale productive, avînd o comunitate de bunuri, adică un patrimoniu în indiviziune. Dar cîtă vreme în zadrugă unitatea familială este închisă și nu se poate ieși din indiviziune, în familia simplă unitatea este deschisă și se poate ieși din indiviziune pe cale succesorală mortis causa.

Familia simplă are libertatea și inițiativa actelor de dispoziție inter vivos — vînzări, cumpărări, schimburi, donații etc — pe cînd în familia lărgită slavă, aceste acte sunt foarte limitate.

Zadruga este o familie patriarhală, bine conservată din timpurile gentilice. Familia simplă este rezultatul unui lung proces de descompunere a familiei patriarhale, început odată cu formarea statelor românești.

Comunionul este o familie lărgită de tip zadrugal. Odată cu înființarea regimentelor grănicerești a fost impus³ de către Casa Aulică de la Viena acest mod de conviețuire casnică, din motive de ordin militar. Legile fundamentale justificau folosirea comunionului prin aceea că economia unei case din regiunea de graniță putea fi continuată fără întrerupere chiar în lipsa bărbaților, care efectuau serviciul militar.

Istoricul austriac SCHWICKER numește această „instituție casnică, Hauscomunionul, o asociație familială, care este, fără îndoială, de străveche origine slavă, transplatată pe aceste meleaguri prin emigrarea sîrbilor și croaților, o comunitate familială, o zadrugă, instituție comună sud slavilor”⁴.

Prin urmare comunionul este o familie de familii, un număr de casă, o habitație comună, o masă comună, o instituție alcătuită pe baza rudeniei patriarhale. Raporturile de rudenie se schimbă esențial sub aspect juridic. Cei ce sunt în comunion sunt rude egale după lege și au înțietate asupra înrudirii apropiate după sînge. Personalitatea acestei instituții o reprezintă pater familias, împreună cu mater familias, răspunzători de comunitatea de bunuri, adică de întregul patrimoniu indivizibil. Acest Hauswater, pater familias, are funcția și rolul de a supraveghea activitatea membrilor și de a administra economia casei. Partea feminină și economia internă

este condusă de mater familias, Hausmutter. Fiecare membru este dator să respecte și să dea ascultare dispozițiilor de interes comun al acestei conduceri familiale și puteau fi pedepsiți pentru neascultare.

Două principii stau la baza unității patrimoniului în comun: 1. bunurile nu pot niciodată să iasă din comunitate pe cale de succesiune și 2. cîtă vreme trăiește un membru al comunionului nu poate avea loc deschiderea succesiunii.

În cadrul unui asemenea sistem familial regulile devoluțiunii succesoriale sunt schimbate. Nimeni nu succede nimănui. Copiii stăpînesc alături de părinți, bunici, unchi, frați, veri etc. cu cote egale individuale, integrate în comunie și nealienabile.

Cînd se naște un nou membru, el intră ipso facto în comunie. Cînd moare un membru al comunionului, dispariția lui nu înseamnă decît dispariția unuia din beneficiari și creșterea proporțională a drepturilor celorlalți. Generații după generații se succed în sinul comunionului prin nașteri și decese fără ca cel în viață să moștenească vreodată. Moartea unui membru nu duce niciodată la o succesiune a moștenitorilor ci doar o continuare asupra viețuitorilor. Comunie are sub acest raport un caracter închis de permanență. El nu poate dispărea decît printr-o hotărîre autoritară militară sau printr-o catastrofă. „De la această regulă fac excepție regimentele transilvănene. Acolo succesiunea se deschide la data morții gospodarului și nu cînd s-au stins toți posesorii din casă, relațiile dintre membrii fiind supuse uzurilor și legilor naționale”⁵.

Membrii comunionului sunt în posesia unui feud. Feudele fiind inalienabile, posesorii lor nu le pot în-

străina nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit.

Organizarea comunioanelor și a feudelor date în posesie sunt reglementate de Legea drepturilor confiniale „Militär-Grenzrechte” apărută la 1754. Imobilele se impart în feude de pedestrași și feude de călăreți. Fiecare casă este datoare a da soldați pedestrași sau călăreți, după întinderea feudului., dar nu mai mult de trei pedestrași sau doi călăreți.”

Toți membrii au aceleași drepturi asupra averii casei și au aceleași îndatoriri de a presta o muncă utilă după propriile puteri. Ceea ce se realizează în comun devine un bun comun al membrilor, din care se va suporta serviciul militar al bărbaților precum și cheltuielile familiei. „Nici un membru nu poate avea pentru sine și familia lui o gospodărie separată de a comunionului căruia îi aparține. Nu poate cumpăra sau lua în arendă imobile, a ține vite sau a exercita vreo activitate producătoare de venituri, care l-ar sustrage de la îndeplinirea îndatoririlor comunio-nale.”⁷

Fără îndoială că întreaga instituție militară de graniță a fost bazată pe ideea folosirii comunionului pentru a furniza bărbați armatei fără să periclitaze existența familiei. Autoritățile militare austriece, spune Schwicker, au fost foarte hotărâte în această idee⁸. Lucrul acesta se vede și din formularea introducerii capitolului IV din „Militär-grenzrechte” că cel mai important obiectiv în orînduirea confiniilor militare îl constituie posesiunile rurale pentru că de la corecta lor folosință depinde hrănirea, înmulțirea și autorecrutarea permanentă a grănicerilor.

Proprietatea a devenit pentru țăranul militarizat drept soldă din venitul căreia era obligat să suporte cheltuielile de întreținere, echipament și serviciul militar.

Traiul în comun reclamă mijloace foarte modeste de existență, dar oferea avantaje mari seniorului militar prin numărul obligatoriu de soldați pe care trebuia să-l dea fiecare comunion. Deci comunioanele devin mici unități militare, generatoare de soldați fără cheltuială, dar apti pentru jertfa de sînge. Formațiile militare de tip zadrugal se potriveau cel mai bine acestor interese. Familia simplă autohtonă nu putea asigura neîntrerupt elemente de apărare militară. Comunioanele sunt niște feude rămase în stare de stagnare, cu un ritm lent de descompunere a structurilor precapitaliste. Același Schwicker în a sa „Geschichte der Österreichischen Militärgrenze“ ne spune că odată cu introducerea acestei forme de organizare familială a apărut îndoiala, au crescut nemulțumirile, mai ales la anumite popoare de graniță, la români și la germani, care nu au fost obișnuite cu aceste forme de conviețuire casnică.⁹ Numărul crescînd al membrilor, fără putință de ieșire din comunion din cauza rigorilor militare, înăspreau tot mai mult viața grănicerilor.

Apariția constituției confiniare Grenzgrund-Gesetz la 1807 aduce unele îmbunătățiri demne de luat în seamă. Patenta imperială apreciază zelul, vitejia, statornicia cu care militarii grăniceri în toate împrejurările s-au supus slujbei ostășești și au determinat ameliorarea situației lor . . . etc.

Privitor la comunioane modificări importante nu sunt. Structura lor rămîne aceeași. În mod excepțional comunioanele prea mari se pot împărți în două sau mai multe comunioane cu condiția ca fiecare casă să funcționeze după legea fundamentală, adică să dispună de bărbați apti pentru slujba militară. Pentru aceasta era necesară învoirea tuturor

membrilor și aprobarea comandamentului militar.

Adevărata intenție a legiuitorului era de a împiedica fărâmițarea averii imobiliare comunionale. De aceea patrimoniul familial de „baștină“ Stammgut era inalienabil și nu putea fi grevat, arendat sau urmărit în timp ce Überlandul, care făcea parte din același patrimoniu dar era o ocupație din domeniul erarului, putea fi înstrăinat cu condiția de a fi cumpărat de alt comunion, bineînțeles numai cu aprobarea autorităților militare.

Stammgut sau moșia stătătoare era compusă din casă, curte, grădină, inventarul agricol viu și mort, precum și următoarele întinderi de pămînt : o moșie întregă : arător 18 jug, finaț 6 jug, total 24 jug. Urmău apoi moșii de $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$ și $\frac{1}{4}$.¹⁰

Abia după legea fundamentală din 1850, Curtea de la Viena acordă abolirea sistemului feudal al imobilelor, al lucrului împărătesc fără plată, libertatea învățămîntului comercial industrial și științific, preluarea de către stat a întreținerii și echipării grănicerilor în timpul serviciului militar și simplificarea condițiilor pentru divizarea comunioanelor mari și înființarea de noi comunioane.

Prin această lege grănicerii au devenit proprietari de drept ai fostelor feude militare în baza actului de donație din partea Împăratului.

Desființarea confiniilor militare s-a produs prin legea din 1872. Prin această lege se desființează astfel toate restricțiile imobiliare atît în ce privește dobîndirea cît și înstrăinarea prin acte de dispoziție inter vivos și mortis cauza. Ne mai existînd ideea de comunion, ieșirea din diviziune era admisă. Partajul devine obligator în fața autorității notariale, dacă membrii vechilor comunioane au ajuns la asemenea învoieli.

A urmat un proces greoi și îndelungat, din punct de vedere social, de descompunere a sistemului familiei comunionale, sub jurisdicția codului civic **austriac**.

Înființarea Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean Nr. 13 a însemnat un act major în îndreptățita recunoaștere a meritelor grănicerilor bănățeni. A fost un impuls puternic de viață no-

uă și de progres. Au beneficiat nu numai țărănimea grănicerească ci și tineretul dornic de cultură.

Ne iubim ținuturile noastre grănicerești, memoria trecutului nostru, eroismul nostru european, ordinea și disciplina grănicerească, pentru că, mai presus de orice, am reușit să ne păstrăm individualitatea noastră etnică, virtuțile noastre strămoșești, în condițiile atitor vicisitudini.

NOTE

1. L.J. Ehrler, **Banatul de la origini până acum (1774)**, Timișoara, Edit. Facla, 1982, p. 48.

2. H.H. Stahl, **Contribuții la studiul satelor devalmașe românești**, Vol. II, București, Edit. Academiei R.P.R., 1959, p. 109-111.

3. J.H. Schwicker, **Geschichte der Österreichischen Militärgreze**, Wien, 1883, p. 236.

4. *Ibidem*, p. 234.

5. D. Antoniu Marchescu, **Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avare**, Caransebeș, 1941, p. 24.

6. *Ibidem*, p. 94.

7. *Ibidem*, p. 139.

8. J.H. Schwicker, *op. cit.*, p. 241.

9. *Ibidem*, p. 240.

10. A. Marchescu, *op. cit.*, p. 122-123.

Résumé

Le communion est une famille élargie, une zadruga. Cette famille de familles a un patrimoine commun, indivisible et inaliénable. La communion est dirigée par pater familias et mater familias. Au moment de la fondation des régiments garde-frontières, cette institution familiale a été imposée par la Cour de Vienne, les motifs étant militaires : L'avantage de recruter des soldats sans dépense.